

15 грудня 2001 року.

Туристичний автобус на 48 чоловік виїхав з Києва в напрямку західного кордону. Після прощання з рідними всі сиділи притихлі: щеміло серце, а в душі острах перемішувався з надією. Ми їхали в країну, яка видавалась абсолютно недосяжною, яка була мрією і міфом, яку добре знали з підручників і книжок, бо вона була колискою європейської цивілізації, культури і мистецтва. А також батьківщиною імен, які лунали як голоси прадавніх епох, як голоси історії: Сіракузи, Помпеї, Рим, Юлій Цезар, Данте, Томазо Кампанелла, Рафаель, Леонардо да Вінчі, Мікеланжело, Гарібальді...

Ніхто про це не говорив, уникали навіть слова ІТАЛІЯ: офіційно це була туристична поїздка в Австрію.

Переїзд через три митниці: українську, угорську і австрійську — був до краю напруженим. Довелось залишити всі словники, самовчителі, консерви, термоси, фарбу для волосся і т. п., тому що попередили: ви повинні мати вигляд справжніх туристів — інакше не проїдете. А кожен з нас вклав в цю поїздку десятки доларів, більшість гроші позичили, ще й під проценти.

Тут же на кордоні нас чекали і перші витрати. Водії, скориставшись залежністю пасажирів, заявили: хочете добре і швидко проїхати українську та угорську митницю, збирайте по 20 доларів. Я сказала, що нічого привчати митників до хабарів і краще стояти три години. Олег, молодший із водіїв, самовпевнений аж до пихатості, спробував настроїти проти мене всіх решту. Але я твердо повторила, що нічого здавати не буду. Водії щось пошептались, і з динаміка пролунало, що вистачить і по 10 доларів. Хоч маленька, але перемога. Я нічого не здала, як сказала, а всі інші віддали по купюрі. Думала, будуть на мене коситись, але ні...

Найстрашнішим був австрійський кордон. Теж три години, але яких! Перше, що спитала білява австрійська жінка-

митник, було: "Арбайтер?" Із автобусі гнітюча тиша, кожен про себе молиться, як вміє. Потім хтось безтурботним голосом каже: "Ні, ми туристи, подорожуємо." — "О, Україна — це катастрофа", — докірливо хитає головою митник. Але компромат не знайдено, і ми проїжджаємо. Тільки виїхали за межі митниці, як напружена тиша автобуса зірвалася вереском радості і полегшення. Кричать на повний голос і обнімаються.

І кожен знає, що їде на "заслання", і радіє, що шлях на заслання вільний. От таке у нас життя.

В основному їдуть жінки, чоловіків всього 10. Поруч зі мною Ірина, лікар, розумна і приваблива, 51 рік. Три місяці тому пішла на пенсію. Їде ради дочки, якій 16 років і якій хоче дати вищу освіту; сина вона встигла вивчити за радянських часів... Спереду сидять дві вчительки, щось там говорять про школу і про зарплату. Дивлюсь на жінок: розумні, інтелігентні, симпатичні. Як то складеться життя кожної з нас там, у "засланні"?..

17 грудня.

Відень. Готель... Повний комфорт. Чудова кімната на двох з настільними лампами, м'яким куточком, телевізором і оригінальною порт'єрою в тон куточку.

Проведемо тут дві доби: сьогодні і завтра. Цей дводенний відпочинок — вимушений камуфляж. Ми ж "туристи", готель замовлений, не зупинитись в ньому не можна: це б викликало підозру.

19 грудня. Середа.

О 8.30 виїхали з Відня. Ми навіть і не подивилися цю одну з найкращих європейських столиць — нам сказали поменше

виходити і “сидіти тихо”. Та й, правду кажучи, не було настроєності — на душі тривога і непевність.

Всі були переконані, що ввечері побачимо вічне місто.

Але раптом на кордоні (умовному) Австрії і Італії нас перевіряє італійська поліція і вергає назад, тому що документи на турпоїздку в Рим не оформлені. Це був пік нервового напруження, коли ми в повному мовчанні повернули назад. Невже повернемося в Відень?! Але через пару годин автобус зупинився на заправці; вийшли — а навколо італійська мова. Приїхали!

В Рим прибули не ввечері, а в 4 години ранку в четвер. Водії висадили всіх метрів за 200 від залізничного вокзалу і, попередивши, щоб ми не стояли таким натовпом, бо на нас зверне увагу поліція, поїхали. А ми лишились, як перелякана отара овець, не знаючи, що робити. Тільки чотири ранку, а вокзал відчиняється нібито в сім. Я висловлюю сумнів: не може вокзал відчинятися так пізно — і пропоную з кимось піти розізнати. Ніхто не наважується йти, і всі кричать на мене, що я сама вплину в історію і інших підведу під монастир. Нарешті знаходжу супутницю, вона трохи володіє італійською мовою, бо приїхала другий раз, і йдемо з нею вперед. Так і є: вокзал відчиняється в 4.30... Ми заходимо і швиденько розсіюємось по ньому, щоб не бути такими примітними.

...Яке все чуже і страшне, бо карабін'єрі (італійська поліція) на кожному кроці. Все зовсім не таке, як у нас. Не вокзал, а якийсь прохідний двір. Неможливо знайти ні кас, ні платформ. Касового залу немає, каси якимось на проході. Залу чекання нема взагалі, ніде ніяких стільців — на римському вокзалі не сидять. Ще й зачинається вночі! А що б було, якби ми приїхали ввечері?! Стояли б цілу ніч на вулиці?!

Більшість з нас їдуть далі: в Неаполь, Калабрію, Пескару. Тільки декого зустрічають в Римі і то аж о восьмій годині ран-

ку. Хто хоч трохи знає італійську, може взяти квиток і якимсь допитатись про платформи, а хто не знає?

Я готувалась до поїздки і пізроку по 1–2 години в день вчила мову по самовчителю. Тому трохи говорю, хоч, звичайно, елементарні речі, бо не вистачає лексики. Ірина тримається мене, хоч мій бунтівний характер їй не дуже подобається, — я для неї той компас, що до Києва доводить. Я також рада, що ми вдвох — вдвох біда пополам.

Ідемо в містечко Пополі, до бувшої односельчанки, яка поїхала в Італію кілька років тому і вийшла тут заміж. Вона обіцяла допомогти нам знайти роботу.

Квитки взяті, і ми йдемо чекати поїзда на платформу. Тут є лавки, але які! З нержавійки! А мороз 7 градусів. Нарешті посадка. Поїзд (щось подібне до нашої електрички), геть облуплений ззовні, але всередині чудовий — м'які сидіння у вигляді диванчиків. Від чотирьох годин ранку до десяти ми не присіли ні на мить, тому, коли влаштуємося на диванчику, разом з теплом нас огортає блаженство і хвилювання та тривога на деякий час відступають. Але не надовго.

Випробовуючи свою італійську, починаю говорити з сусідкою по купе. Вона мене розуміє! Чудово! Я її набагато гірше, але порозумітись можна. Мене чекає неприємний сюрприз: виявляється, з квитками я все зробила не так. Взяла їх до Пескари, щоб звідти їхати в Пополі, а виявляється Пополі по дорозі в Пескару і ми проїжджаємо це містечко, але поїзд там не зупиняється. Нам треба вийти в Сулмоні і звідти іншим поїздом вернутись пару зупинок. Переплатили... а кожен же долар на рахунку... але добре, що взагалі допитались, а то б добиралися до ночі.

Нарешті, ми в Пополі. І ось тут нам по-справжньому стало страшно. Додзвонитись до Світлани, яка обіцяла допомогу, ніяк не можемо. Для новачка подзвонити в Італії дуже складно. Вставляєш картку в автомат, і голос по-італійському дає